

Oerle: eens een vrijheid, nu een woonwijk

door Jacq. Bijnen

De geschiedenis van de gemeente Veldhoven voert 'slechts' terug tot 1921, toen 1 mei van dat jaar de dorpen Oerle, Meerveldhoven, Zeelst en Veldhoven bij wet werden samengevoegd tot één nieuwe gemeente die de naam Veldhoven kreeg. Voor een oudere historie van Veldhoven zijn we dus aangewezen op de geschiedenissen van de vier oorspronkelijke kernen van bewoning.

Oerle is historisch gezien de vroegst bekende neerzetting binnen de gemeente Veldhoven. Qua oppervlak kon het dorp niet groot genoemd worden, toch was Oerle vroeger een plaats van betekenis: het bezat privileges en voorrechten die het van andere meer omvangrijke plaatsen onderscheidde.

Kaart uit 1536 (met uitsnede rond Oerle), uitgave Jacob van Deventer in opdracht van Karel V (waarschijnlijk de eerste aardrijkskundige vermelding van Oerle op een landkaart).

Het tegenwoordige centrum van Oerle is ontstaan uit de versterkte site van een Frankische landheer die op zijn woonlocatie onder meer een kerk liet bouwen.

Het gebied rond de kerk van Oerle kreeg ten tijde van de kerkstichting de benaming Kerkoerle, met als gevolg dat de naam van het op circa een kilometer zuidwestelijk hiervan gelegen 'oorspronkelijke' centrum van Oerle werd uitgebreid met het voorvoegsel *Zand* (Zandoerle): een verwijzing naar de daar aanwezige schrale en onvruchtbare zandgrond.

De gemeenschap Oerle werd waarschijnlijk in 1311-1312 door hertog Jan II van Brabant begiftigd met het privilege van vrijheid, wat zeggen wil dat het een plaats werd met eigen rechtspraak en bestuur, ofwel een gemeenschap met beperkte stadsrechten.

Andere privileges die Oerle bezat, maar waarvan niet duidelijk is wanneer zij werden verleend, waren marktrechten, vrijdom van tol, het waagrecht (wegen van goederen) en een eigen graanmaat.

De vrijheid Oerle omvatte het gehele grondgebied van het dorp Oerle.

De kern van de vrijheid Oerle werd door de regenten van de vrijheid in de 14e-15e eeuw toegedicht aan Zandoerle, en gesitueerd rond het daar gelegen marktvelde (althans het vrij-

heidszegel van Oerle toont het opschrift: + S'[IGILLUM] COM[M]UNE : LIBERTATIS D'[E] SANDOERLE *gemeenschappelijk zegel van de vrijheid Zandoerle*).

Ondanks het bezit van voorrechten die kenmerkend zijn voor een stad, zoals het bezit van een markt en een eigen rechtspraak, is het stadswordingsproces nooit echt op gang gekomen. De vrijheid Oerle heeft nooit stedelijke pretenties gehad. Oerle bleef een plattelandsgemeenschap en voor zijn inkomen vrijwel uitsluitend afhankelijk van de landbouw met kleinschalig veebedrijf (schapen); er ontstond geen gedifferentieerde beroepenstructuur en het ontbrak aan vestingwerken en aan dichte bebouwing. In zijn ontwikkeling kon Oerle zich niet blijvend onderscheiden van het platteland, zijn beroepsbevolking bestond voornamelijk uit boeren. Ook tijdens de eind negentiende/begin twintigste eeuw opkomende regionale industriële ontwikkeling bleef Oerle zijn plattelandsstatus trouw. Een opleving kwam er nog in de eerste helft van de vorige eeuw: Oerle werd voor de omliggende dorpen het 'centrum' van een op coöperatieve grondslag werkende machinale zuivelbereiding en vervolgens van een op wetenschappelijke basis werkend instituut voor rundveeveredeling.

Thans is de status van de oude vrijheid (ooit onmiskenbaar op rechtshistorische gronden te plaatsen boven Veldhoven, Meerveldhoven en Zeelst) die van een woonwijk van de gemeente Veldhoven.

Literatuur:

Bijnen, J., *Veldhoven*, 4000 jaar geschiedenis van Oerle, Meerveldhoven, Veldhoven en Zeelst. (Veldhoven, 2005), p. 64-75.

Colofon

Titel: Oerle: eens een vrijheid, nu een woonwijk

Auteur: Bijnen, Jacq.

Uitgave: Veldhoven, 2010

Trefwoord: historie

© SHEV en de auteur